

Voorjaarsweekend Tuinplezier

EEN TUIN VOL LEVEN

De Botanische Tuinen van de Universiteit Utrecht
11 -12 maart 2017

Drachtplanten - Bijenplanten

planten voor bijen, vlinders en andere bloembezoekers

Deze presentatie is terug te zien via
www.drachtplanten.nl (cursus wilde bijen/tuinen)

© Arie Koster

Enkele aandachtspunten voor de toepassing dracht-/bijenplanten

In Nederland komen inclusief de uitheemse planten enkele duizenden drachtplanten en bijenplanten voor. Voor vrijwel alle typen tuinen en grondsoorten zijn planten voor bijen beschikbaar. Daar zijn lijsten voor. Wat belangrijk is dat we bewust plantencombinaties samenstellen en ons realiseren wat de beperkingen zijn. Er is veel te winnen, maar we mogen ons niet rijk rekenen. Realiteitsbesef voorkomt teleurstelling en is een basis voor duurzame ontwikkeling of verbetering van de wilde bijenstand en de positie van honingbijen. Enkele punten die aandacht krijgen zijn:

- Verschillen tussen en overeenkomsten met drachtplanten en bijenplanten
- Stuifmeel en nectarbloemen
- Frequentie en intensiteit van bloembezoek van honingbijen
- Voor welke bijen richten we onze tuin in
- Planten voor generalisten en specialisten (polylectische en oligiolectische bijen)
- Wat bepaalt welke wilde bijen er in een tuin kunnen voorkomen?

Het verschil tussen drachtplanten en bijenplanten

Drachtplanten is een term uit de bijenhouderij. Het is afgeleid van 'dracht': Als bijen druk nectar en stuifmeel verzamelen is er dracht. Er staan dan veel planten in bloei. Als er weinig bloeiende planten zijn vliegen de bijen wel uit, maar dat gaat dan minder fanatiek. Voor wilde bijen maak dat niet uit die hebben vaak genoeg aan een paar m² planten: bijenplanten. Als we het over dracht hebben denken we aan hectaren, bij bijenplanten aan m²-s

De meeste planten produceren zowel nectar als stuifmeel, maar vaak niet in evenredige hoeveelheden. Veel planten, zoals klaprozen leveren alleen stuifmeel. Ander planten zoals Passibloem leveren nauwelijks stuifmeel, maar veel nectar. Honingbijen maken van nectar honing dat gebruikt wordt als reservevoedsel. Wilde bijen gebruiken de nectar alleen voor de broedcellen.

Nectar wordt geleverd door nectarklieren en stuifmeel door meeldraden. Bij dubbelbloemigen of bij composieten waar de buisbloemen plaats hebben gemaakt voor lintbloemen, verminderen of verdwijnen de nectarklieren en de meeldraden. Dit komt onder meer voor bij Dahlia's: links met een rij lintbloemen, rechts met vrijwel alleen lintbloemen, de buisbloemen die nectar en stuifmeel leveren zijn grotendeels verdwenen. Om die reden zijn deze planten minder of ongeschikt als voedselplant voor bijen

Frequentie en intensiteit van bloembezoek

Krokussen zijn de eerst bloeiende substantiele drachtplanten voor honingbijen en hommels. Ze leveren nectar en veel stuifmeel. Doordat krokussen naast enkele andere bolgewassen het rijk alleen hebben, worden ze meestal druk door honingbijen bezocht. Een krokus is dus een zeer betrouwbare drachtplant. Ook als krokussen in kleine aantallen voorkomen, blijft de kans groot dat ze door honingbijen worden bezocht. Er is nauwelijks concurrentie met andere planten.

Prairielelie (*Camassia leichtlinii*) is in principe een zeer goede drachtplant. Niet al te ver van een bijenstal wordt deze plant geregeld druk door honingbijen bezocht. De plant bloeit in mei-juni. Heeft daardoor veel concurrentie van andere planten. Zelfs als hij substantieel is aangeplant, is dat alles behalve een garantie op bijenbezoek.

Een tuin voor honingbijen of wilde bijen

Op welke bijen willen we de nadruk leggen bij het inrichten van een bijenvriendelijke tuin. Wil je zo hoog mogelijke productie van stuifmeel en nectar voor honingbijen of ga je voor verscheidenheid van wilde bijen. De meeste planten voor wilde bijen worden ook door honingbijen bezocht. Dus een tuin voor wilde bijen is ook heel goed voor honingbijen.

Artisjok

Het overgrote deel van de drachtplanten(voor honingbijen) wordt ook door hommels bezocht. Artisjok is meer een hommelpplant dan een drachtplant

Gebruik van zaadmengsels van eenjarige planten zijn vooral van betekenis voor honingbijen en (in mindere mate) voor hommels. Voor wilde bijen hebben zaadmengsels vaak een geringe betekenis. Continuïteit is zeer belangrijk en dat ontbreekt vaak.

Dit fragment van een bloemrijke akkerrand ziet er fantastisch uit, maar voor wilde bijen heeft het hier geen betekenis. In tuinen zien we vaak hetzelfde. In combinatie met andere planten en continuïteit van de ingezaaide soorten kunnen deze eenjarige planten voor wilde bijen wel gaan functioneren

Gele ganzenbloem in een tuin. De eerste jaren werden op deze plant nauwelijks wilde bijen gezien. Na 2015 zijn meer dan 10 soorten bijen waargenomen. Dit is toe te schrijven aan de continuïteit van ganzenbloem in combinatie met het voorkomen van andere bijenplanten. Als deze combinatie ontbreekt, blijft bijenbezoek meestal beperkt tot honingbijen en hommels.

Als je een bloemrijke tuin aanlegt met alleen planten die je leuk vindt, maar dubbelbloemige cultivars zo veel mogelijk uitsluit, is de kans zeer groot dat een aantal (veel of weinig) wilde bijen de tuin toch gaan bezoeken. De meeste tweezaadlobbige tuinplanten zijn ook bijenplanten. Als je bijen wilt aantrekken die kritisch of sterk gespecialiseerd zijn, moet een gedeelte van de beplanting op deze bijen worden afgestemd.

Een voorbeeld van hoge ruige beplanting afgestemd op wilde bijen, honingbijen en vlinders. Grote kattenstaart wordt hier bezocht door kattenstaartbij, grote wederik door slobkousbij, siererwt door lathyrusbij, Inula helenium door tronkenbij. De genoemde planten worden ook door andere wilde bijen bezocht

Lathyrusbij is gespecialiseerd op Lathyrus en op andere vlinderbloemige planten o.m: brede lathyrus, aardaker, blazenstruik. De laatste doet het ook goed in tuinen.

Lathyrusbij

©Arie Koster

©Arie Koster

Brede lathyrus

Gewone slobkousbij is volledig gespecialiseerd op soorten van het geslacht wederik (*Lysimachia*): in de Nederlandsche situatie is dat in de praktijk vrijwel alleen grote wederik. Maar deze plant kan uitlopers van 2 m maken en komt dan tussen andere planten op.

Gewone slobkousbij

©Arie Koster

Grote wederik

©Arie Koster

In het zuidoostelijk gedeelte van Nederland is grote kattenstaart vooral van betekenis voor de kattenstaartbij die alleen op deze plant vliegt. Deze bij breidt zich naar het noorden en westen uit. Grote kattenstaart wordt ook door andere bijen bezocht onder meer door tuinbladsnijder (de bij op de foto)

Een terras met los plaveisel en 8 plantvakken. Sierlathyrus in een pot, lathyrusbij; scharlei tuinbladsnijder, grote wolbij, lathyrusbij; Erysimum, grote bladsnijder, rosse metselbij, gewone sachembij; marjolein blauwe metselbij; kardoer veel hommels en tuinbladsnijder.

Geranium rosanne is een nectarplant trekt uitsluitend wilde bijen aan in combinatie met stuifmeel leverende bijenplanten. Deze bijenkroeg wordt zelfs door zeer gespecialiseerde bijen bezocht, onder meer: slobkousbij, klokjesdikpoot, grote en kleine klokjesbij en tronkenbij. Verder ook door maskerbijen, behangersbijen en groefbijen

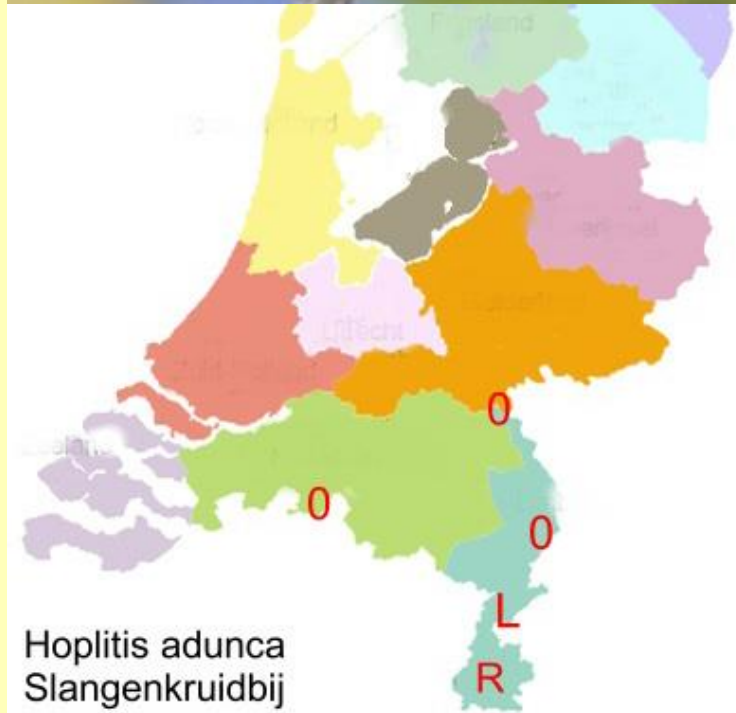
De locatie in het stedelijke gebied heeft een enorme invloed op het voorkomen van wilde bijen. Dit geldt ook voor de openheid en de ouderdom van de tuin en de gebouwen die er omheen staan.

De Pandhof bij de Dom, midden in de stad Utrecht, een plek waar je het niet zou verwachten, komen toch nog meer bijen voor dan je zou denken. Veel bijenplanten zijn hier aangeplant, maar veel wilde bijen kwamen hier in 2007 niet voor, in Utrecht 2016 lijkt dat iets verbeterd. Dezelfde tuin midden in Maastricht zou veel meer wilde bijen aantrekken.

Zulke dorpen, midden in intensief agrarisch gebied, kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de biodiversiteit op het platteland, maar de geïsoleerde ligging in een intensief veeteeltgebied belemmert en vertraagt de vestiging van wilde bijen enorm. Maar als je niets doet zal het ook nooit verbeteren (Lutkewierum 2007)

Slangenkruidbij is gespecialiseerd op slangenkruid. Is waarschijnlijk alleen in Z-L in tuinen aan te treffen

Samenvatting: welke factoren bepalen of bijen wel of niet komen ?

- Stuifmeel leverende (wilde) planten in relatie met nestgelegenheid.
- Onderhoud en beheer. (niet te veel spitten of alle afgestorven stengels afknippen. Zorg voor wat open grond.
- Areaal (gebied van voorkomen) van de bijen.
- De positie van de tuin/terrein in het stedelijk, agrarisch en natuurlijk gebied.
- Isolatie door bebouwing.
- Tuinen/terreinen dicht bij natuurgebieden.
- Leeftijd van de tuin/terrein en het gebied waar de tuin ligt.
- Bijenplanten/drachtplanten in en langs bossen en bosachtige beplantingen
- Gebruik bijenhotels
- Voor de volledige tekst zie: <http://www.drachtplanten.nl/00Factoren.htm>

Plantencombinaties/composities

Een aantal aspecten die voor traditionele tuinen gelden zien we ook in de natuur: hoge planten achterin, lage planten voorin de border of vegetatie

- Maak selecties voor bepaalde diergroepen: bijen, vlinders (dat dekt ook de rest van de bloembezoekende insecten)
- Sorteert op bloeiperiode: vooral hommels en vlinders eisen een aaneengesloten bloeiperiode van minimaal begin maart tot eind september.
- Sorteert ook op planten waar vooral wilde solitaire bijen volledig van afhankelijk zijn (gespecialiseerde bijen).
- Maak combinaties op milieu: moeras, grasland, bos/beschaduwd etc.
- Composities met exotische planten zijn ook mogelijk, maar inheemse soorten hebben de voorkeur.
- Planten voor de grote wolbij: planten met sterk zachtbehaarde bladen voor het bouwen van nesten.

Tot slot: als we iets voor de bijen doen, doen we ook iets voor ander dieren

Vrijwel ieder plantensoort ook in tuinen is gastheer voor een reeks insecten soorten (Hermy, M., 1990. Natuurbeheer). Planten moeten zich daarom volledig kunnen ontwikkelen.

